

קובץ

הערות וביאורים

בתורת כ"ק אדמו"ר שליט"א

בפש"מ, רמב"ם, נגלה וחסידות

פרשת שמיני

גליון כ"ז (תרכ"ה)

יוצא לאור על ידי

תלמידי בית המדרש דמוסד חינוך אהלי תורה

ברוקלין, ניו יארק

417 טרוי עוועניו

ה"י תהא שנת נפלאות בכל

שנת הצד"ק לכ"ק אדמו"ר שליט"א

שנת חמשת אלפים שבע מאות וחמישים ושתיים לבריאה

ב"ה
פרשת שמיני
הי' תהא שנת נפלאות בכל

שנת הצדי"ק לכ"ק אדמו"ר שליט"א

תוכן הענינים

שיחות

5 עליות לעת"ל

לקוטי שיחות

5 קריאת פי זכור
7 מצות מתנות לאביונים

חסידות

9 ד"ה ובהגיע תור אסתר
9 חשבון ספירות דז"א
10 תיקון טעות בתו"א

פשוטו של מקרא

10 לוט אפה מצות

רמב"ם

בענין מצות אהבת ישראל
11 (וביאור דברי הרמב"ם בזה)

נגלה

17 בקשת צרכיו בשבת (גליון)
18 שמיעת המגילה
20 עניית אמן עיי' הטלפון (גליון)

- 21 **שונות** בדיון השומע קדושה כשהוא בברכות ק"ש
- 24 תגובות בהגליונות "אז לא אבוש"
- 26 "ותן חלקנו בתורתך" עוד על מלחמת צרפת - רוסיא
- 27 (ופרטים נוספים על הר"מ מייזילש).

מספר פאקסימיליא לשלוח הערות: 953-9720 (718)

ש י ח ו ת

עליות לעת"ל

התי' פסח צבי שמערלינג
~ תלמיד בישיבה ~
~ וחבר המערכת ~

בה"הדרן על מסכתות ברכות ומו"ק" שי"ל בקוני' כ"ב שבט
ש.ז. מדייק בהערה 16 וזלה"ק: ולהעיר שבלקוטי הש"ס להאריז"ל
מסיים (לאחרי שכותב ש"לעתיד...יהי' להם מנוחה ומלאה הארץ
דעה") "כל אחד לפי מדרגתו", שמוה גופא משמע שיש מקום לעלי'
למדרגהנעלית יותר. ע"כ.

ולכאו' צ"ע בדיוק זה כי הרי יכולים לפרש כל אחד לפי
מדרגתו, שישאר במדרגתו שלמד והשיג בעוה"ז ובעוה"ב (ג"ע)
וזהו שלעתיד.... יהי' להם מנוחה ומלאה הארץ דעה... כל אחד
לפי מדרגתו וכך יישאר ביום שכולו שבת ומנוחה וצע"ק

ל ק ו ט י ש י ח ו ת

קריאת פ' זכור

קבוצת לומדי שיחות בכלל אברכים

בלקו"ש פ' זכור תשנ"ב (מס' השיחות תש"ג) בהע' 46 מבאר
החילוק בין הקריאה של פ' זכור מפ' כי תצא ובין הקריאה של
פורים שהיא מפ' בשלח.

וזלה"ק:

"נוסף לכך שבס"פ תצא מדובר בעיקר אודות הזכירה (וגם
בנוגע לעשי' ד"תמחה את זכר עמלק" ה"ז רק ציווי התורה, ולא

המעשה בפועל), ובס"פ בשלח מדובר בעיקר אודות העשי' בפועל, "ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב", בהתאם לכך שבפ' זכור היא הזכירה ובפורים הוא העשי' (כנ"ל ס"א)

ויש לבאר עפ"ז הא דמצינו בנוגע לפ' זכור דכ' המג"א בסי' תרפ"ה סק"א "ובתוס' הקצרות בכרכות ס"ב פי' דפ' זכור ופ' פרה חייבים לקרות מן התורה וכו' וכן בסמ"ק כתב מ"ע זכור את אשר עשה ואם כן צריך להיזהר יותר שישמעו קריאת פרשת זכור בעשרה ממקרא מגילה בזמנה אלא שהעולם לא זהירי בהכי עכ"ל ול"נ ליישב מנהג העולם דאטו מי כתיב בתורה שיקראו דוקא בשבת אלא שחכמים תקנו בשבת זו הואיל ושכיחי רבים כבה"כ וסמוך לפורים כדי לסמוך מעשה עמלק למעשה המן כמ"ש הלבוש וא"כ כששומע בפורים פרשת ויבא עמלק נמי זוכר מעשה עמלק ויוצא י"ח וכ"ה ברא"ם סי' ב'. עכ"ל המג"א.

ויש לומר דאה"נ דאטו מי כתיבי בתורה שיקראו דוקא בשבת זה אבל מ"מ הא בכדי לזכור מעשה עמלק צריכים לקרות דוקא פ' זכור שבפ' תצא דשם מדובר רק אודות זכירת מעשה עמלק (וציווי התורה של המעשה) ובזה "מיקדים זכירה לעשי'". ואילו כשקורא פ' ויבא עמלק שבפ' בשלח הרי אינו רק זכירת עמלק אלא גם ובעיקר המעשה של מחיית עמלק ובזה הרי לבד מה שבפועל בזמן אינו מקדים זכירה לעשי' ז.א. שאינו מקדים זכירת עמלק לעשי' - קיום ימי פורים, הרי בנוסף לזה גם הקריאה של פורים אינו כאופן של זכירה שצוו חכמים

וז"ש במג"א דבשומע פ' ויבא עמלק בפורים "נמי זוכר מעשה עמלק" דזכירת מעשה עמלק שבפ' ויבא עמלק הוי בבחינת "נמי זוכר" בבחינת טפל ואילו העיקר הוא העשי' ולכן לא קיים תקנת חכמים כדבעי לא רק מבחי' זמנית אלא גם מבחי' תוכן הפ'.

~~~~~

מצות מתנות לאביונים

התי יוסף יצחק הלוי לוי

~ תלמיד בישיבה ~

וחבר המערכת

בלקו"ש חט"ז פורים (כ) (נדפס גם בשז) מקשה דכיון דמבואר שבפורים "הדר קבלוה בימי אחשורוש" שהו"ע עיקרי בקבלת התורה, א"כ למה לא מצינו שתיקנו לעשות בימי הפורים איזה דבר לזכר ענין זה? וממשיך דלכאורה י"ל דזה מתבטא במצוות של פורים שהם הוספה על החיוב דאורייתא, והיינו דמכיון שאז הי' קבלת התורה ברצון לכן מחמת זה עושים המצוות יותר מכפי החיוב, ולאחר שמבאר זה בנוגע למצוות קריאת המגילה ומשלוח מנות מבאר זה גם בנוגע ל"מתנות לאביונים" שענינה היא מצות הצדקה שבכל השנה כולה, אלא שהחיוב הוא רק אם העני מבקש ממנו צדקה, וכאן ניתוסף בהמצוה שמחוייבים לחפש אחר העני וליתן לו מתנות לאביונים, אבל אח"כ מקשה ע"ז דמשמע בכ"מ דהחיוב דמתנות לאביונים אינו דין דצדקה אלא הוא משום סעודה, וממשיך לבאר בארוכה דבקשר להגילויים דמ"ת צריך יציאה מגשמיותו, דאז שייך לקבל הגילויים, וזהו"ע שהם ימי משתה ושמחה עד דלא ידעי, דע"ז יוצא ממציאותו, ועוד יותר ששולח מנות לחבירו, דזה מוכיח שהשמחה הוא בשלימות שיוצא מגשמיותו עד שגם חבירו נחשב כעצמו, ועוד יותר מזה הוא החיוב דמתנות לאביונים, דאפילו אביונים שאינם בערכו כלל ה"ה נותן להם מתנות כי נחשבים אצלו כמציאותו שלו עיי"ש בארוכה.

ויש להעיר בענין זה בנוגע למתנות לאביונים, שהפר"ח (סי' תרצ"ד ס"ק א') כתב: "יש מי שכתב שעני המתפרנס מן הצדקה שחייב גם הוא כמתנות לאביונים, ואין לזה טעם, אלא מסתברא דודאי פטירי" ועי' ג"כ בב"ח שם וט"ז שם סק"ג דסב"ל שהם מחוייבים, וכ"כ בברכי יוסף שם.

ויש לבאר פלוגתתם עפ"י הנ"ל דהפר"ח סב"ל שהיא משום מצות הצדקה, ובמילא העני פטור, וזהו כמ"ש בסידור רב עמרם גאון בעניני פורים וז"ל: ובפורים אין קצבה כל שמבקש כל אחד מישראל ליתן יתן מפני שהיא צדקה וצדקה כאו"א לפי עין יפה שלו נותן .. אלא צדקה בעלמא כו' עכ"ל. משא"כ לפי ביאור

הנ"ל שאין זה שייך למצות הצדקה אלא הוא דין מיוחד בפורים שצריך שמחה בשלימות עד שיוצא מגדרו כו' דאפילו האביון נחשב כמציאות שלו, מוכן דגם עני מחוייב כזה.

ובזה יש לבאר ג"כ דבמג"א (סי' תרצ"ב ס"ק א') כתב: "ויכוין בכרכת שהחיינו ג"כ על משלוח מנות וסעודת פורים שהם ג"כ מצות (של"ה)" ובשלחן שלמה שם כלל בזה ג"כ מצוות מתנות לאביונים עיי"ש, ולכאורה יש לתלות זה עפ"י הנ"ל דאי נימא שהיא מצוה מיוחדת השייך לשמחת פורים שפיר יש לכוון בזה בכרכת שהחיינו, משא"כ אי נימא שהיא מצוות צדקה, כיון שמצוה זו נוהגת אצלו בכל השנה כולה לכן אין מקום לכוון ע"ז בכרכת שהחיינו.

ועי' בפמ"ג מש"ז שם סק"א שכתב: "נסתפקתי מתנה לאביון אי מהני ע"מ להחזיר, ומשלוח מנות לא מהני כי מצוה מאכל ומשתה שישמחו בפורים", ולכאורה יש לומר דלפי הביאור שבהשיחה שהעיקר הוא שיוצא ממציאותו ומרגיש שהאביון הוא כעצמו כו' אין נפק"מ אם קיבל או לא, כיון שהעיקר הוא מצד הגברא הנותן, וכן אפ"ל לענין משלוח מנות וכדעת הרמ"א בס"י תרצ"ה.

ואולי יש לבאר בזה ג"כ שיטת רש"י במגילה ז,ב, אב"י בר אבין ורב חנניא בר אבין מיחלפי סעודתייהו להדדי, ופירש"י זה אוכל עם זה בפורים של שנה זו ובשני' סועד חבירו עמו עכ"ל, וכבר הקשה הב"ח על פרש"י שהרי פשיטא שאין שנה שני' מועיל להוציא את חבירו יד"ח משלוח מנות משנה שעברה? עיי"ש, היינו דאיך מקיים האוכל בבית חבירו מצוות משלוח מנות בשנה זו.

ולפי הביאור שבהשיחה אולי אפ"ל דכל גדר המצוה הוא שמרגיש את חבירו כמציאתו שלו, וא"כ כיון ששניהם אוכלים יחד עיי"ז נעשו כאחד, וזה גופא הוה קיום המצוה אצל שניהם, כיון דלפועל עיי"ז שאוכלים יחד ישנה התוצאה שכאו"א מרגיש חבירו כמציאתו שלו.

ח ס י ד ו ת

ד"ה ובהגיע תור אסתר

הרב חיים כהן
~ תושב השכונה ~

ד"ה ובהגיע תור אסתר תקס"ג הנחת כ"ק אדהאמ"צ נדפס בס' מאמרי אדה"ז על פרשיות התורה ח"א ע' שע"ט, וכן נדפס עוה"פ בס' מאמרי אדה"ז כתובים-ב ע' קצ"א.

ולהעיר משני המו"ל הנ"ל נעלם שסעיף ו' נדפס באוה"ת תהלים-ב ע' תתקט"ו ס"ד עם הגהות (ושינויים!).

ויש לעיין באוה"ת מגלת אסתר (קה"ת תש"נ) ע' ל"ח, "וע' כ"ה [פירושו: הנחת הר"מ בן אדה"ז] מזה תקס"ג [נדפס בספר המאמרים תקס"ג] יש סוף תורה ובהגיע תור הנ"ל ויש לעיין הכוונה בזה.

≈ ≈ ≈

חשבון ספירות דז"א

הנייל

מזמור יצחק

בתו"ח מקץ פ, סע"ב עושה חשבון מספירות "המדות דז"א שהן ו"ק שכל א' מתחלק לי' וי' לי' ו"פ הן ת"ר אלף ובהתחלקות דיי י"פ הן עולין למספר ו' אלפים רבבות ספ"י."

ולפום ריהטא לא זכיתי לכוון החשבון.

~~~~~

א...
ב...
ג...
ד...
ה...
ו...
ז...
ח...
ט...
י...
יא...
יב...
יג...
יד...
טו...
טז...
יז...
יח...
יט...
כ...

תיקון טעות בתו"א

הני"ל

בתו"א מקץ ל"א, ד מביא י"וכמ"ש (שם קל"ה) למה יאמרו איה אלקיהם", בטור שלפניו מביא הכתוב **מתהלים** - ולפ"ז הציון כאן "שם" הכוונה לתהלים.

ולהעיר שבתהלים ע"ט, י מובא "למה יאמרו **הגוים** איה אלקיהם יודע בגוים לעינינו נקמת דם עבדיך השפוד", ושם קט"ו, ב מובא למה יאמרו **הגוים** איה - נא אלקיהם ובפסוק ג ממשיך "ואלקינו בשמים כל אשר חפץ עשה".

ויש לעיין לאיזה פסוק משניהם הכוונה כאן בתו"א.

ולפום ריהטא נראה שהכוונה לתהלים קט"ו, ב [אעפ"י שלפ"ז השינוי בלשון הכתוב הוא בשני מקומות כני"ל] כי ממשיך להלן בתו"א "ולא ידעו ולא יבינו כי **כל אשר חפץ ה' עשה**" ואם שגיתי אתי תלין משוגתי.

■ ■ ■

פ ש ו ט ו ש ל מ ק ר א

לוט אפה מצות

הרב חיים אליקים וינטרויב
~ תושב השכונה ~

ברש"י וירא י"ט, ג ומצת אפה מפרש "פסח הי'", (ראה גם בעה"ט ואוה"ח שם).

ויש לעיין [מבלי להכנס למדרש אגדה שברש"י לך י"ב, י"א "הסיע עצמו מקדמונו של עולם. . . ולא באלקיו] איזה ענין יש ללוט לקיים מצות שיש להם שייכות מיוחדת לבנ"י הלא הי' גוי גמור [ודא"ג אין נ"מ בזה קודם או לאחר מ"ת].

ולהעיר [יתירה מזו] מתו"ח ח"ש קל"ה, ג עה"פ "עקב אשר שמע אברהם . . הרי כפי הפשט קיים אברהם כל התו"מ . . בפ"מ ואיך קיים מצות התלויים בא"י וביצי"מ כמצה" ע"ש שמתרץ ברוחניות.

ומזה שאין רש"י מתרצו מוכן שפשוטו של מקרא הכל מוכן [וראה רש"י שם פסוקא ד"ה וירא לוט וגו'], ולכאור' תמוה כנ"ל.

הערת המערכת: אולי יש לתרץ: על פי פשש"מ אצל בן חמש למקרא כוונת מאמר רו"ל שקיימו האבות כל התורה עד שלא ניתנה הוא כפשוטו ולא ברוחניות הענינים כבתורת חיים שם ואע"פ שלוט היה גוי גמור הורגל אבל מביתו של אברהם שבט"ו ניסן אוכלים מצות ועי' ברש"י כמה פסוקים לפני זה (יט,א) מבית אברהם למד...

■ ■ ■

ר מ ב " ם

בענין מצות אהבת ישראל (וביאור דברי הרמב"ם בזה)

הרב בן ציון ריבקיין
ס. לואיס, מיזורי ~

הערה זו נכתבת לעילוי נשמת האשה החשובה אסתר בת מיכאל
ע"ה למשפחת פוקס - קנטר

(א) כתב הרמב"ם בפרק ו' מהלכות דעות הלכה ג': מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו שנאמר ואהבת לרעך כמוך, לפיכך צריך לספר בשבחיו ולחוס על ממונו כאשר הוא חס על ממון עצמו ורוצה בכבוד עצמו וכו'. עכ"ל.

ומקור לדברי הרמב"ם אלו בקטע האחרון של הלכה זו - דהיינו שצריך לספר בשבח חבריו ושצריך לחוס על ממון חבריו כמו שהוא חס על ממון עצמו, מפורש הוא במשניות פרק שני דמס'

אבות, ובמשנה י" שם תנן: ר' אליעזר אומר יהי כבוד חבירך חביב עליך כשלך, ובמשנה י"ב שם תנן: ר' יוסי אומר יהי ממון חבירך חביב עליך כשלך. אך הרמב"ם הוסיף וכיאר לנו ששני עינים אלו כלולים הם במצות "ואהבת לרעך כמוך".

וכעין דברי הרמב"ם, כתב גם החינוך כמצוה רמ"ג "לאהוב כ"א מישראל אהבת הנפש כלומר שנחמול על ישראל ועל ממונו כמו שאדם חומל על עצמו וממונו שנא' ואהבת לרעך כמוך, ע"כ. אך, החינוך הוסיף אחר כך "שהכלל היא שיתנהג עם חבירו כמו שהוא מתנהג עם עצמו לשמור ממנו ולהרחיק ממנו כל נזק, ואם יספר עליו דברים יספרם לשבח ויחוס על ממונו" עכ"ל.

ונראה פשוט דגם הרמב"ם מודה להכלל דכיל לנו החינוך דבכלל יתנהג עם חבירו כמו שהוא מתנהג עם עצמו, ולא דוקא נקט הרמב"ם שצריך לספר בשבחו ולחזק על ממונו, אלא בכלל יתנהג עם חבירו כמו שהוא מתנהג עם עצמו, אלא שהרמב"ם והחינוך הביאו כאן שתי דוגמאות (אלו).

ומדוייק לפי"ז לשון הרמב"ם שכתב "לפיכך" ולא כתב "כלומר" וכיו"ב וכן פשוט הוא ע"פ שכל הבריא שיש עוד אופנים לקיום² מצוה זו של "ואהבת לרעך כמוך", ואין להאריך בדבר הפשוט.

(ב) והנה האבן עזרא בפרשת יתרו (כ, יד) על הפסוק "לא תחמד" כתב "לא תחמד - אנשים רבים יתמהו על זאת המצוה איך יהי' אדם שלא יחמד דבר יפה בלבו כל מה שהוא נחמד למראה עיניו" עכ"ל. וכוונת האבן עזרא ב"תמיהה" הזאת הוא ע"פ מאמר חז"ל הידוע³ אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו (ופרש"י בטרוניא - בעלילה), וא"כ איך יתכן שהקב"ה יצוה לאדם דבר שאין בכוחו לקיים, דהיינו שלא יחמד דבר שהוא נחמד למראה עיניו, הרי אין לאדם שליטה על תאוותו וחמדתו שבלבו; בשלמא על מעשה בפועל כגון גניבה וגזילה וניאוף שייך לצוות לאדם שלא לעשותו דזהו בכוחו של אדם שלא לעשותו ולשלוט על עצמו שלא

לעשותו, אבל איך שייך לצוות לאדם על זאותו⁴ וחמדת לבו שכא ממילא ואין בכוח האדם לשלוט על זה.

ותירץ האבן עזרא וז"ל "ועתה אתן לך משל, דע כי איש כפרי שיש לו דעת נכונה והוא ראה בת מלך שהיא יפה לא יחמוד אותה בלבד שישכב עמה כי ידע כי זה לא יתכן וכו'. כאשר אין אדם מתאוה לשכוב עם אמו אע"פ שהיא יפה כי הרגילוהו מנעוריו לדעת שהיא אסורה לו, ככה כל משכיל צריך שידע כי אשה יפה או ממון לא ימצאנו אדם בעבור חכמתו ודעתו רק כאשר חלק לו השם וכו'. ובעבור זה המשכיל לא יתאוה ולא יחמד ואמר שידע שאשת רעהו שאסרה לו השם לו יותר היא נשגבה בעיניו מבת מלך בלב הכפרי, על כן הוא ישמח בחלקו ולא ישים בלבו לחמוד ולהתאוות דבר שאינו שלו כי ידע שהשם לא רצה לתת לו, לא יוכל לקחתו בכחו ובמחשבתו ובתחבולותיו, על כן יבטח בכוראו שיכלכלנו ויעשה הטוב בעיניו" עכ"ל.

(ג) אמנם נלפענ"ד ליישב קושיית האבן עזרא באופן אחר ע"פ דברי הרמב"ם שהבאנו בתחילת דברינו. ונקדים בזה דברי הרמב"ן על התורה בתחילת פרשת קדשים (עה"פ "דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו וגו'). שכתב וז"ל "אל כל עדת בני ישראל - וכבר אמרו רבותינו שהפרשה הזו נאמרה בהקהל מפני שרוב גופי תורה תלויין בה, רש"י, וזהו טעם אל כל עדת בני ישראל וכו', ובמדרש ויקרא רבה הזכירו על פסוק זו רב לוי אומר מפני שעשרת הדברות כלולין בתורה, אנכי ה' אלקיך וכתוב אני ה' אלקיכם, לא יהי' לך וכתוב ואלקי מסיכה לא תעשו לכם, כבוד את אביך ואת אמך וכתוב הכא ואיש אמו ואביו תיראו וגו'. לא תגנוב וכתוב הכא לא תגנובו, לא תחמוד וכתוב הכא ואהבת לרעך כמוך" עכ"ל הרמב"ן (מקוצר קצת).

וצריכים אנו להבין סוף דברי המדרש "לא תחמד וכתוב הכא ואהבת לרעך כמוך", דאיזה קשר מיוחד⁵ יש בין הלאו ד"לא תחמוד" לבין מצות עשה של "ואהבת לרעך כמוך" יותר משאר מצוות שבין אדם לחבירו כגון "לא תגנוב" ו"לא תנאף את אשת רעהו" וכ"ש "לא תרצח", והרי כולם תלויין הם במצות "ואהבת לרעך כמוך" שהרי מי שיאהב את חבירו לא יגרום לו נזק בשום אופן. וכ"כ החינוך מצוה רמ"ג "ואמרו בספרי אר"ע זה כלל גדול בתורה כלומר שהרכה מצוות שבתורה תלויין בכך שהאוהב חבירו כנפשו לא יגנוב ממונו ולא ינאף את אשתו ולא יונהו בממון ולא יזיק לו בשום צד וכן מצוות אחרות תלויית בזה, ידוע הדבר לכל בן דעת" עכ"ל. ומכאן מזה שהרכה מצוות שבין אדם לחבירו⁶ תלויות במצות "ואהבת לרעך כמוך", וא"כ למה

אומר המדרש שדוקא "לא תחמד" מרומז במה שאמרה התורה "ואהבת לרעך כמוך" שהיא לכאורה מצוה כללית ויסודית להרכבה מצוות (שבין אדם לחבירו).

ונראה ליישב דחלוק לאו ד"לא תחמד" משאר מצוות בין אדם לחבירו, דהנה לעיל (אות ב') הבאנו קושיית האבן עזרא, היאך יתכן שציותה התורה לאדם שלא יחמוד מה שנחמד למראה עיניו, והרי זה דבר שאין בכוחו של האדם לשלוט על זה, ונראה דכיון המדרש הזה (המובא ברמב"ן עה"ת) ליישב קושיא זו - שאפשר לקיים לאו זה ע"י קיום מצות "ואהבת לרעך כמוך", וכמבוא בדברי הרמב"ם ביאור מ"ע זו, והיינו ע"י שיאהב חבירו כגופו ויחוס על ממונו כאשר הוא חס על ממון עצמו, א"כ לא יחמוד ויתאוה את ממון חבירו, שהרי ענין "חמדה" הוא שחומד ומתאוה לדבר שנמצא אצל חבירו שיהי' אצלו ויהי' שייך אליו (וכמבוא בלשון החינוך מצוה תט"ז לא תתאוה⁷ - שנמנענו לקבוע מחשבתנו להתאוות מה שביד אחינו לפי שקביעות המחשבה בתאוה על אותו דבר יהי' סבה לעשות תחבולה לקחת אותו ממנו ואע"פ שאין רצונו למוכרו או ע"י מקח וכו'. ע"ש) אבל אם יחוס על ממון חבירו כממון שלו וכדברי הרמב"ם הנ"ל, במילא לא יחמוד מה שהוא ביד חבירו, דלמה ירצה שיהי' אצלו יותר מאצל חבירו כיון שהוא חס על ממון חבירו⁸ כמו שהוא חס על ממון עצמו.

ועפ"ז מובן השייכות המיוחדת בין מצות "ואהבת לרעך כמוך" למצות "לא תחמד", דכלאן ד"לא תחמד" עצם קיום המצוה היא ע"י ואהבת לרעך כמוך כנ"ל, משא"כ בשאר מצוות בין אדם לחבירו כגון "לא תגנוב" ו"לא תנאף" וכיו"ב, אף ש"ואהבת לרעך כמוך" מביא שהאדם יקיים אותן (וכד' החינוך שהבאנו לעיל שהאובחב חבירו כנפשו לא יגנוב ממנו ולא ינאף את אשתו וכו'), ומ"מ עצם קיומם היא ע"י מניעה מפעולה שלילית מסויימת, ומצות "ואהבת לרעך כמוך" היא רק הקדמה ויסוד לקיום אותה מצוה, אבל אי"ז עצם קיום המצוה, ומיושבים דברי המדרש, ודו"ק היטב בזה.

(ד) אולם, בעיקר קושיית⁹ האבן עזרא, עיין חינוך מצוה תט"ז מצות לא תתאוה, שמבואר מדבריו שהבין דלק"מ מעיקרא וז"ל "ואל תתמה לומר איך יהי' בידו של אדם למנוע לבו מהתאוות אל אוצר כלי חמדה שיראה ברשת חבירו והוא מכולם ריק וריקם ואיך תביא בתורה מניעה במה שאי אפשר לו לאדם

לעמוד עליו, שזה הדבר אינו כן ולא יאמרו אותו רק הטפשים הרעים וחטאים כנפשותם כי האמנם ביד האדם למנוע עצמו ומחשבותיו ותאותיו מכל מה שירצה וברשותו ובדעתו להרחיק ולקרב תפצו בכל הדברים כרצונו, ולבו מסור בידו ואל כל אשר אשר יחפוץ יטנו", ע"כ.

והנה מה שכתב החינוך "ולבו מסור בידו ואל כל אשר יחפוץ יטנו" (ועפ"ז מיישב קושיא הנ"ל), מכואר ג"כ¹⁰ בתניא פרק י"ב "כי המוח שליט על הלב [כמ"ש בר"מ פ' פנחס] בתולדתו וטבע יצירתו שרק נוצר האדם בתולדתו שכל אדם יכול ברצונו שבמוחו להתאפק ולמשול ברוח תאותו שבלבו שלא למלאות משאלות לבו במעשה דיבור ומחשבה ולהסיח דעתו לגמרי מתאות לבו אל ההפך לגמרי ובפרט אל צד הקדושה" עכ"ל. וזהו ממש כדברי החינוך הנ"ל ש"לבו מסור בידו ואל כל אשר יחפוץ יטנו" עכ"ל, ודו"ק היטב בזה.

הערות ומראי מקומות

- 1) ספר מראי מקומות לספר משנה תורה שיצא לאור בשנת תשמ"ה ע"י כולל אברכים שע"י מזכירות כ"ק אדמו"ר שליט"א
- 2) וע"ע בפרק י"ד מהלכות אבל הלכה א' שכתב דניחוס אכלים וביקור חולים כלולים כס במצות "ואהבת לרעך כמוך".
- 3) גמ' עבודה זרה (ג).
- 4) ודומה לזה הקשו המפרשים במצוות אחרות התלויות בלב כמו "ואהבת את ה' אלקיך" דאיך שייך לצוות לאדם לאהוב את ה' הרי זה דבר התלוי בלב. וידוע תורת המגיד נ"ע על זה. וכמו"כ הקשו קושיא זו במצות "אל תערצו מפניהם" בפרשת שופטים, וכן בעוד מצוות ואכמ"ל בזה.
- 5) דבשלמא מצוות אחרות הנזכרות במדרש הנ"ל מובן הקשר ביניהם כגון "לא יהי לך" ו"לא תעשו מסיכה" אף שהן שתי מצוות נפרדות דלאו ד"לא יהי לך" היא שלא יחזיק ברשותו, ולא ד"לא תעשו וגו'", היא לאו על עשיית עבודה זרה, מ"מ שניהם הם מענין אחד דהיינו עבודה זרה, ומובן הקשר ביניהם. וכן למשל ב"כבוד את אבך וגו'" ו"איש אמו ואביו תיראו" הם שתי מצוות נפרדות מצוה א' של כיבוד ומצוה שני' של מורא וכמב' בגמ' קדושין (לא, ב) ת"ר איזהו מורא ואיזהו כיבוד מורא לא עומד במקומו ולא יושב במקומו וכו'. כיבוד מאכיל ומשקה מלביש, וכו', אבל מ"מ הם מענין אחד וקרובים זה לזה,

משא"פ הכא איזה קשר מיוחד יש בין "ואהבת לרעך כמוך" ל"לא תחמד" יותר משאר מצוות בין אדם לחבירו, ודו"ק היטיב. (6) וע"ע בלשון רש"י במס' שבת (ל.ב.ב.) בהא דאיתא התם: בא לפני הלל גיריני אמר לו העלך סני לחברך לא תעביד זו היא כל התורה כולה ואידך פירושה הוא זיל גמור. ע"כ: ופירש רש"י בד"ה העלך סני לחברך לא תעביד וכו'. - לא חברך ממש כגון גזילה גניבה וניאוף ורוב מצוות התורה" ע"כ.

(7) מה שכתב החינוך דבר זה בפ' ואתחנן בלאו ד"לא תתאוה" ולא בפ' יתרו בלאו דלא תחמד משום דהחינוך אזיל בשיטת הרמב"ם שהלאו ד"לא תחמד" והלאו ד"לא תתאוה" הם שני לאווין נפרדים וז"ל שם בפ' ואתחנן "וכ' הכ"מ ז"ל שאין שני לאווין שהן לא תחמד שבסדר וישמע יתרו ולא תתאוה שבסדר זה לאווין כפולין בענין אחד אבל הם שני ענינים שלאו דלא תחמד ימנענו מלקחת בשום צד בין בדמים בין שלא בדמים מה שקנו זולתנו אם אינו חפץ למכור אותו דבר ולא זו דלא תתאוה ימנענו אפי' מהתאות בו בתוך לבנו כי אם התאוה יביא להתחנן לו ולהכביד עליו" עכ"ל, ומזה מוכן מה שהחינוך לא הקשה קושיית האבן עזרא בפ' יתרו אלא בפ' ואתחנן וכפי שנביא לקמן בפנים אות ד', דשם אין מקום לקושיא זו כלל שהרי הלאו ד"לא תחמד" היא שלא לעשות, מעשה בפועל של לקיחת חפץ מחבירו אם אינו רוצה למוכרו (לשיטת הרמב"ם והחינוך) ורק בלאו ד"לא תתאוה" בפ' ואתחנן שהלאו הוא על מחשבה שבלב, מביא החינוך קושיא זו, ודו"ק היטב ופשוט. ועיין שו"ע אדמוה"ז נ"ע חו"מ הל' גזילה וגניבה סעיף ה' שהכריע כדעת הרמב"ם והחינוך. ועי' באורך בשרי חמד אות ל' כלל ק"ל.

ולכאור' יש להוכיח שהאבן עזרא פליג על הרמב"ם והחינוך הנ"ל, וס"ל דעובר בלאו ד"לא תחמד" בתאוה שבלב (מדהקשה קושיא זו בפ' יתרו על הלאו ד"לא תחמד" ולא בפ' ואתחנן על הלאו ד"לא תתאוה") אך אי"ז עיקר ענינינו כאן, ודי בהערה זאת.

(8) וע' בחידושי הרד"ל על מדרש הנ"ל (פ') קדושים פרשה כ"ד ברייתא ה' חידושי הרד"ל אות י"ב) שכתב "לא תחמד וגו'. וכל אשר לרעך וכתוב הכא ואהבת לרעך כמוך. וכו'. רצ"ל שאם תאהבנו כמוך לא תחמד את אשר לו, וכמ"ש דהוא כללא וכו'." עכ"ל. ונראה כוונתו במה שהדגיש "שאם תאהבנו כמוך" למה שכתבתי, והנאני.

9) וע"ע בית הלוי על התורה פ' יתרו מה שכתב לתרץ קושיית האבן עזרא באופן אחר.

10) וידוע מה שמבואר בשיחות קדושות של רבותינו נשיאנו שכל ענין המבואר בדא"ח מכוון הוא ג"כ ע"פ תורת הנגלה. וע' מ"ש אא"ז ז"ל ב"פתחא זעירא" לספרו "תפארת ציון" בזה באורך ותורה נחת.

נ ג ל ה

בקשת צרכיו בשבת (גליון)

הרב יוסף חיים קאנטאר
חבר הכולל שע"י מזכירות כ"ק אדמו"ר שליט"א

בגליון ההערות וכיאורים דשבוע שלפנ"ז פ' צו - פורים הק' הרב ד. ש. פ. וז"ל "בשו"ע אדה"ז סימן רמ"ח ס"ב בזה"ל אם טעה והתחיל ברכת אמצעיות של חול אם נזכר באמצע ברכה צריך לגמור כל אותה ברכה ואח"כ מתחיל ברכה אמצעיות של שבת ... וכן ביו"ט לפי שמן הדין הי' ראוי לתקן גם בשבת ויו"ט כל ברכות האמצעיות כמו בחול ולהזכיר קדושת היום בעבודה כמו בר"ח וחוש"מ אלא שמפני כבוד שבת ויו"ט לא הטריחוהו חכמים ותקנו ברכה אחת אמצעיות לקדושת היום א"כ זה שהתחיל ברכות אמצעיות של חול יש לו לגמור אותה ברכה שהתחיל כיון שהיא ראוי' לאמרה עתה מן הדין עכלה"ק.

ולא זכיתי להבין איך זה מתאים עם המובא בשו"ע רבינו סימן קפ"ח ס"ד שאסור לתבוע ולבקש צרכיו בשבת ופשוט אשר הי"ג ברכות אמצעיות של חול נחשבים כבקשת הצרכים וא"כ צ"ב שלכאורה עפ"ז גם מצד הדין הרי אינה ראוי' לאמרה עתה מפני שאסור לתבוע צרכיו בשבת עכ"ל הרב הנ"ל.

והנה, בהשקפה ראשונה קשה להבין כדבריו, אמנם כד עיינת במקור הדברים בשו"ע אדה"ז סי' קפ"ח ס"ד נופלת האי הבנה מעיקרה ויש צורך רק לצטט הדברים בשלימותן וז"ל אדה"ז שם

בנוגע לנוסח ברהמ"ז בברכה שלישית של רחם נא כו' "שהרי אומרים פרנסנו וכלכלנו ואין חוששין לאיסור שאלת צרכיו לפי שתופס הברכה כך היא וגם כל הרחמן יכול לומר בשבת אע"פ שאינן מתופס הברכה שתקנו חכמים שכיון שנהגו הכל לאמרם בכל פעם שמברכין ברהמ"ז נעשה להם כתופס ברכה ואין בהם משום שאלת צרכיו בשבת".

הרי לנו מפורש דבמקום שתקנו חכמים לומר ברכה אפי' הכלול משאלת צרכיו הרי אמירתו נעשה אמירת "תופס ברכה" ובמילא כדן הוא דיברך גם בשבת. אשר מזה מוכן הוא דכן הי' "מן הדין" בשבת דיברך טופס המשך הברכות דלעולם לאחר שמתחיל בג' ראשונות של תפילת שמו"ע ממשיך מיד אח"כ עם שאר הברכות "ואין חוששין לאיסור שאלת צרכיו לפי שתופס הברכה כך היא". אלא שלא רצו החכמים להטריח עליו. כן נראה ברור בישוב דברי אדה"ז.

ובדרך הזה כ' בערוך השולחן סי' רס"ח וז"ל (בסעי' ג') אם טעה ופתח באתה חונן מסיים אותה ברכה משום שנכון הי' גם בשבת להתפלל כל השמ"ע כיון דתקון תפלה היא ואין זה כבקשה מיוחדת בשבת דסדר תפילות כן הוא והיו מוסיפים גם של שבת אלא שלא רצו חכמים להטריח עלינו, עכ"ל, ופשוט.

≈ ≈ ≈

שמיעת המגילה

הנ"ל

במג"א סי' תר"צ ס"ק טו: "מבואר דה"ה אם השומע לא שמע תיבה א' לא יצא דאטו מי יפה כח השומע מכת הקורא...אלא אם שמע ולא כוון בכל תיבה יצא".

ויש להעיר מדברי אדמוה"ז בשלחנו סי' נ"ט ס"ד "ברכות אלו של ק"ש הש"ץ מוציא את הרבים יד"ח אפי' מי שהוא בקי... ומ"מ הואיל וברכות ק"ש הן ארוכות אין לסמוך על שמיעתן מהש"ץ אפי' בצבור כי שמא יפנה לבבו באמצע הברכה לדברים אחרים ולא ישמע מהש"ץ לכן י"ל כל הברכה בנחת עם הש"ץ ואז אע"פ שיפנה

לבכו (ויקרא מקצתה בלא כוונה) יצא שהכוונה אינה מעכבת
בדיעבד אלא בפסוק ראשון ובברכה ראשונה של י"ח."

והנה אם הדברים הנ"ל אמורים בנוגע לברכות ק"ש "שהן
ארוכות... שמא יפנה לבכו... ולא ישמע מהש"ץ" עאכו"כ במגילת
פורים (הארוכה הרבה יותר מברכות ק"ש) דיש לחשוש דאם לא
כוון בכל תיבה דיפנה לבכו ולא ישמע מהש"ץ. ז. א. דלדעת
אדמוה"ז אף אם הש"ץ הי' הקול היחידי בבהכנ"ס ורק שלכבו פנה
לדברים אחרים ה"ה נק' אינו שומע מהש"ץ ולא יצא.

ולפי"ז נראה דע"פ מ"ש בשל"ה ובנ"כ השו"ע דנכון שכ"א
יהי' לו מגילה כשרה לפניו (וכ"ה מנהגינו) נכון שהיחיד יקרא
עם הש"ץ מלה במלה בלחש ואז שפיר אמרי' דאף אם יפנה לבכו
מ"מ בטח יצא שהרי אמר כל מלה והכוונה אינה מעכבת.

אולם י"ל דזה אתו דהרי מצינו בנוגע למגילה דאם אין מנין
בבהכ"נ דאף שהמחבר בסי' תרפ"ט ס"ה כ' דאם כולם יודעין דכל
א' קורא לעצמו מ"מ המג"א חולק עליו וכ' ד"עדיף שיקרא א'
לכולן משום ברוב עם הדרת מלך" וא"כ אולי יותר טוב לשמוע
מהש"ץ שקורא ולא לקרות בעצמו ובפרט במגילה דיש גם הענין
דפירוסומי ניסא וכז' (אולם אדה"ז כ' דגם בברכות ק"ש שייך
ברוב עם כו').

שוב מצאתי דבנימוקי או"ח סי' תר"ד חקר בענין זה והעלה
בסוף דבריו "ואולי לטעם זה יועיל ג"כ מ"ש בשל"ה הקודש
ובנ"כ השו"ע שיהי' לכל שומע מגילה כשירה אתו עמו בביהכנ"ס
שעפ"ז גם אם לא ישים לבו כ"כ לכונת פירוש הדברים רק
כשאומר
הדברים מתוך פיו.... אתי דיבור דהמגילה שקורא בפיו בלחש
ומבטל מחשבה זרה היינו מה שפנה לבו לד"א בעת קריאה המגילה.
ולא באתי אלא להעיר.

עניית אמן ע"י הטלפון (גליון)

הרב יצחק מאיר ווידער

~ בארא פארק ~

~ (מלפנים ירושלים עיה"ק) ~

ראיתי למש"כ הרב ע. ג. וואגנער בגליון האחרון דלסברת המנח"א - שבאם אין הקול ברשות אחת עם הטינוף אין הטינוף מפסיק לענין שלא יכול לענות אמן (וכדו') - הרי אף למה שכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א שאין הקול הולך על החוטים א"ש מה שבקריאת המגילה וכל הדומה לזה אפשר לענות אמן אף שיש טינוף באמצע, באם שומע דרך הראדיא או הטלפון.

אמנם רצוני להעיר שלמה שכתבתי בגליון הקודם לחלק בין אם מצטרף ע"י מה ששומע או לאו הרי במקום שאין הקול נמצא ברשות אחת עם הטינוף אין שייך שיצטרף (-בדרך כלל) כיון שהקול ששומע אין הוא קולו של החזן או הקורא (-שהרי במקום הטינוף, שהוא במקום שבין הקורא להרוצה לענות אמן, אין הקול נשמע וא"כ נפסק הקול קודם שהגיע לאזני השומע) [ואם הצואה נמצאת ברשות לעצמה אין הקול יכול להגיע לתוכה, הרי יש לה דין צואה מוכסה שאינה מפסקת אף אם יגיע הקול אל תוכה] וא"כ לא שייך בכ"ז דין טינוף מפסיק כלל.

ואפשר שהוא הטעם והסברא לכך שבאם אין הקול ברשות אחת עם הטינוף אין הטינוף מפסיק, דלכאור' מהו הסברא בזה, הרי אם כל המקום (שלו ושל החזן ומה שביניהם) הכל אחד, מה בכך שאין הקול ברשות הטינוף, הרי מ"מ חשובה הצואה - כנגדו. [ואף לסברת הרב וואגנר שכיוון שמצטרף עצמו מחשיב הצואה בדעתו, גם לזה אינו מוכן דהא גם כדי לענות אמן צריך שיצטרף עצמו להציבור בדברים שצריך ציבור דאל"ה יחיד הוא - אלא שמ"מ אינו יוצא י"ח באם אינו שומע קול החזן ומבואר בגליון הקודם. וא"כ כשרוצה להצטרף הרי טוב מחשיב בדעתו את הצואה ודו"ק. - ואם אינו צריך להצטרף כדי לענות אמן הרי שוב אין בזה הפסק צואה ואל צריך להטעם שאין הקול ברשות אחת עם הטינוף

אמנם להנ"ל א"ש וכיון שאף הקול ברשות הצואה א"כ ודאי דאינו מצטרף וא"כ אין הצואה יכולה להפריע (וכמבואר בגליון

הקודם דבמקום שצריך צירוף, הרי - או שאינו יכול לענות אמן, או שאף אם עונה אמן מ"מ אינו מצטרף ושוב אין הצואה מפסקת בזה). ועצ"ע בכל זה, (אמנם במקום ששומע הרי הקול מצרף כל המקום ואם יש צואה או טינוף באמצע הרי"ז מפסיק ואינו יכול להצטרף וכמבואר כ"ז בגליון הקודם עיי"ש).

בדין השומע קדושה כשהוא בברכות ק"ש

הנ"ל

בגליון י"ט שאל הרב ט.ב. גבי א' שאחז בברכות ק"ש והפסיק לשמיעת קדושה, אם יכול להמשיך בתפילתו בשעה שהש"ץ אומר "אז בקול" ו"ממקומך", וכתב שעפ"י מש"כ אדה"ז בסי' קכ"ד "ומ"מ אסור לספר בין קדוש לברוך כו"ל א"כ באמירת "אז בקול" אין להפסיק ולהמשיך בתפילתו, אמנם באמירת "ממקומך" יש להפסיק לכאור' עפ"י מש"כ אדה"ז שם - שאסור לדבר באמצע קדושה "ואפי' ללמוד (- אסור) אם לא בשעה שהש"ץ מנגן בשעת הניגון ולא בשעה שמחתך באותיות" - יש להתיר לו להמשיך בתפילתו כשם שמתיר להמשך בלימוד.

ובגליון כ' כתב הת' ש.ה. שהדין פשוט שאסור להפסיק בתפילה וגם מה שהתיר ללמוד בשעת הניגון אי"ז אלא כמחשבה, (ובגליון כ"ב העיר עליו הרב ט.ב. עיי"ש) ובגליון כ"ד הוסיף הת' הנ"ל להוכיח ד"אפי' ללמוד" קאי כמחשבה מכך שכתב אדה"ז בסי' קכ"ה ס"א "והציבור מכוונים" א"כ צריך כוונה וכשלומד כיצד יכוון, וכתב דמש"כ "ואפי' ללמוד" בא' לחדש דאפי' כמחשבה "דאם לא, מהו מוסיף בזה" והביא לזה ראיה מדין חזרת הש"ץ דיש לגעור בהלומדים (סי' קכ"ד ס"ו) כיון דצריך כוונה ושם ודאי הוא גם כמחשבה (- לדבריו) ובכ"ז משתמש במילה "לימוד" וע"פ כל הנ"ל הסיק דלתפילה ודאי דאסור להפסיק באמצע קדושה בזה אינו שייך אלא בדיבור עיי"ש.

הנה הנלע"ד הוא שאף באמירת "אז בקול" מותר להפסיק לתפילה אף שהוא בין קדוש לברוך, דמש"כ הת' הנ"ל ד"אפי' ללמוד" קאי אמחשבה, דבריו צודקים רק לגבי הדין דאסור ללמוד באמצע קדושה וה"אפי' ללמוד" קאי הן אדיבור והן אמחשבה כיון

דצריך כונה אמנם מה שהתיר בשעת הניגון התיר אף לימוד בדיבור, דודאי אין לומר דה"אפי' ללמוד" כולל רק מחשבה כיון דדיבור בלימוד כולל כבר במש"כ "אסור לדבר" (וכהכנת הת' הנ"ל שלכך הק' דאם לא ענין האיסור במחשבה מהו מוסיף בזה), ז"א ד"לדבר" כולל שיחה בטלה ו"לימוד" מוסיף ע"ז דאף שהוא שבח המקום מ"מ אסור לעסוק בו כיון דצריך כוונה והוא דבר הפשוט (-דאם "לימוד" כולל ב"דיבור" - כיון דאין נפק"מ ביניהם וכל החידוש ב"אפי' ללמוד" הוא דין המחשבה הו"ל למימר "ואפי' להרהר" וזה גם יכלול לימוד כיון דאין להבדיל בזה בין לימוד לדיבור) וכי לא מצא לעולם חילוק בין שיחה בטילה לדבר מצוה (עיי' סי' נ"ד ס"ג) וה"נ כן הוא.

ומה שאסר דיבור הוא גם מדין הפסק וגם מדין כוונה אמנם לימוד לא הוי הפסק ורק מחמת העדר הכוונה הוא דאסור, וזה גם מוכח מסי' נ"ו (שאליו מציין כשכותב שאסור לדבר) שלא אסר אלא "לספר" ולא הזכיר שם ענין לימוד כלל וגם כאן שכתב שאסור ללמוד לא כתב ע"ז ש"עליו הכתוב אומר ולא אותי קראת יעקב כמ"ש בסי' נ"ו" דזה קאי רק א"איסור לדבר באמצע קדושה" והוא מדין הפסק וכוונה ורק לאח"ז כתב "ואפי' ללמוד" והוא מדין כוונה לבד, וגם מוכח זה שפיר ממה שכתב "ומ"מ אסור לספר בין קדוש לברוך כמ"ש"נ בסי' נ"ו" דהיינו שרק לספר אסר בשעת הניגון וחיתוך האותיות אבל ללמוד לא אסר אפי' בדיבור, כיון דהכא ל"ש דין כוונה (-שאין צריך לכוון לניגון הש"ץ) רק דין הפסק, ודיבור מפסיק, לימוד שאינו מפסיק.

ומה שהביא להוכיח מדין חזרת הש"ץ, לכל לראש לא ידעתי מנ"ל התם שאסר מחשבה ואם ממה שכתב שצריך לכוון גם הכא כתב שצריך לכוון ואי הכא קשיא ליה אמאי התם פשיט ליה, ועוד דאה"נ גם כאן אסור אף במחשבה ורק מה שמתיר הוא גם בדיבור כיון ד"אפי' ללמוד" לא כולל רק מחשבה אלא גם דיבור, ונגד זה אין לו כל ראיה מהתם דאדרבה התם עיקר הדין הוא בדיבור דווקא, ועוד דהתם באמת אין הטעם העיקרי משום חסרון כוונה אלא משום שע"ה ילמדו לשיח שיחה בטילה כיון שיראו של"צ לכוון להש"ץ, ויובן למה גם הטעם שיש לגעור בהלומדים הוא רק משום שע"ה ילמדו כו' כנ"ל ולא משום כוונה כיון דמכוונים לסוף הברכות וביתר חלק הברכה אי"צ כוונה וכיון שמה שיש לאסור לימוד כאן הוא רק משום כוונה א"כ היכא דאי"צ כוונה אין לאסרו וכאמת כסוף הברכות אסור ללמוד מדינא ולא רק משום

ע"ה, (ולפי מש"כ שם בחצאי עיגול דגם בתחילת הכרכות צריך כוונה הרי לפ"ז אסר לימוד מדינא ולא משום ע"ה ופשוט).

וגבי קדיש כתב בסי' נ"ו ס"ד ד"יש לגעור בהמשיחים" דגם שם אי"צ כוונה רק "לכוון דעתו שידע לענות על הקדיש" דהיינו שרק צריך לידע על מה הוא עונה כדי שלא תהי' אמן יתומה עיי"ש, ועל כן מדינא מותר ללמוד.

אלא דעצ"ע דלפי מה שאסר לימוד בחזרת הש"ץ משום שילמדו ע"ה כנ"ל א"כ הי' לו לאסור לימוד גם הכא, ואולי י"ל דא"נ גם הכא אסור ללמוד אלא דבד"כ מה שנוהגים האנשים להקל ראש בקדיש הוא בציבור (ולא בלימוד) כיון שזמן הקדיש קצר ואין פנאי להתיישב ולעיין בלימודו משא"כ בחזרת הש"ץ, וכיון דקאי הכא על אותם המקילין ראשם שיש לגעור בהם כתב גבי קדיש "המשיחים" וגבי חזרת הש"ץ "כלומדים", וד"ל, ושמעתי עוד לחלק דקדיש קל יותר כיוון דאי"צ אלא ט' שומעין ולא ט' עונים ועל כן אין לחשוש כ"כ לע"ה שילמדו ודוחק.

ומ"מ עפ"י כל הנ"ל כיון דאין לנו טעם הגון לחלק בין תפילה (-בדיבור) ללימוד בדיבור א"כ כשם שמוותר ללמוד בשעת הניגון (-ופשוט שגם בשעת אמירת ממקומך שאינם מעיקר הקדושה) כן מותר להמשיך בתפילתו, דאין כאן הפסק ואין צורך בכוונה, ודין זה הוא גם בין קדוש לברוך (באמירת אז בקול) כיון דאסור רק לספר ולא ללמוד, כן נלע"ד.*

*וראה גם בגליון כ"ה ע' 21 והלאה.

המערכת

~~~~~

ש ו נ ו ת

תגובות בהגליונות

הרב טובי בלוי
 ~ מח"ס כללי רש"י ~
 ~ ירושלים עיה"ק ~

1. כיוון שאחד ממ"ח הדברים שהתורה נקנית בהם הוא הענין של "אוהב את התוכחות", עלי להתייחס באהבה אל תוכחתו של הרב משה כהן ש"י בגליון תר"כ עמ' 32, בכך שהכלילני בין אלה המחפשים קושיא ולא מתאמצים לפתור אותה, ומבטיח אני בל"נ להבא להתאמץ יותר לפתור את הקושיות.

ברם, תוכחה זו ודאי נכונה לגבי קושיות אחרות שלי אבל לא לאותו ענין שאליו מתייחס הכותב הנכבד, ו"תירוצו הפשוט" איננו פשוט כלל וכלל, הרי לא כתבתי כלל "שיש ענין להגיד פסוקים מספר תהלים דוקא" וממילא לא היה עלי לציין שום מקור על "קביעה" (שלא קבעתי) "להקפיד" וכו'.

כל מה שכתבתי הוא "שבדרך כלל נהוג" וכו', ובכל הרשימות שראיתי רובם ככולם של הפסוקים הם מספר תהלים (ולמיטב הבנתי אף מצאתי סיבות להכרח להשתמש בפסוקים האחרים לאותם שמות שבהם מופיעים פסוקים מספרי תנ"ך אחרים), ושאלתי היתה מדוע לא נהוג כך בפסוקי שמות כ"ק אדמו"ר שליט"א (ומה גם שספר משלי בא אחרי ספר תהלים ונכתב ע"י שלמה בנו של דוד!):

2. ומכאן לתוכחה של הכותב בגליון תרכ"א עמ' 33, תוכחה זו - ובהתפשטות רבה - איננה מכוונת כלפיי דווקא כי אם כלפי המערכת*, ואין ברצוני להכנס בין הרים גביהם.

אך כיוון שהכותב הנ"ל מתייחס, כפי שנראה לכאורה על פני השטח, גם לדברים שכתבתי אני (כך נראה עפ"י רמזים לגליונות וציוני עמודיהם שבהם מופיעים דברים שכתבתי), עלי לציין שהכותב הנ"ל טעה בכתובת, ובשתיים: א. לא הבעתי שום דעה (וממילא אין מה להסכים או לא להסכים "עם דעת הכותב"), כי אם בסך הכל שאלתי וביקשתי הסבר על דעה (אחרת ממה שאמור

להשתמע מדברי הכותב שזו כאילו דעתי), שאין לי כל סיבה שלא להסכים אתה, וזאת בגלל שני טעמים שאותם ציינתי במפורש (ואעתיקם בלשוני בגליון): א) "ידוע ומפורסם מנהג החסידים לומר וכו' את הפסוקים וכו' "מאור עינים" וכו' ו"מה טובו" וגו'", ב) "ומפורש הדבר באג"ק" וכו'.

שאלתי האמורה התבססה על כמה נימוקים (כפי שצויינו גם בסעיף הקודם כאן) ונוסף לכך - על כך שהפסוקים שעליהם הצבעתי "קשורים לתוכן עניניו של כ"ק אדמו"ר שליט"א", ענינים אשר כל בר בי רב יודע עליהם מפי סופרים ומפי ספרים, ועל כולם מאלפי שיחות ומכתבי רבוה"ק, ואין לי כל מונופול על ידיעה פשוטה ובסיסית זו של כל מתחיל.

3. לידידי ומכובדי הת' הנעלה שמואל העכט שכיבדני שוב בהשגותיו (בגליון תרכ"ב), ואני שמח שקיבל את תשובתי בקשר לעיקר השגתו הקודמת, אשיב בזה בקיצור נמרץ, תוך תקווה שהוא, וכן הקוראים, יעינו היטב בדברים במקורם:

א. הצבור "ששותקין ומכוונים" למה שהש"ץ אומר וכו' כולל רק את מי ששייך לצבור והתפלל שמו"ע אתו, אבל מי שעדיין נמצא בחזרת הש"ץ בברכות ק"ש אינו שייך לצבור, וגם אינו יכול לצאת ידי חובת שמיעת הש"ץ וכו', כפשוטו לכל מעיין (והרי לא יעלה על הדעת שאדם זה צריך להפסיק באמצע ברכות ק"ש ולשתוק בכל שעת חזרת הש"ץ כולה!).

ב. "ואפילו ללמוד" - פירושו: לא רק לדבר (שיחת חולין) אלא גם לא ללמוד תורה, ועיין היטב בהמשך הסעיף: "והנוסח שמוסיפין בשבת אינו מכלל קדושה, ומ"מ אסור לספר בין קדוש לברוך" וכו'.

ג. לא הכנתי איך אפשר לגעור במי שלומד במחשבה, וכי מדובר בידועי מחשבות?

הערת המערכת: גם בנוגע להמערכת, הנה המעיין בהגליון שם יראה שמ"ש הרב ש.ק. אינו שייך למ"ש הת' הנ"ל שם.

"אז לא אבוש"

הני"ל

בגליונות קודמים התייחסתי לבאר בדרך אפשר בכמה אופנים את הפסוק "אז לא אבוש בהכיטי אל כל מצוותיך" שהעמיד הרמב"ם בראש ספרו.

ויש להוסיף ביאור נוסף עפ"י האמור בלקו"ת פ' צו - ועד"ז בכו"כ מקומות בדא"ח - וז"ל: "לעתיד שתגלה המלכות אחר כל הבירורים להיות אשת חיל עטרת בעלה ולהיות בבחי' או"ח כתר מלכ' ותהי' היא המשפיע אז נאמר קול כלה ולזאת ולא יבושו עמי כי עכשיו הוא כמ"ש במשנה ספ"ז דפסחים והכלה הוסיף פניה ואוכלת וכו' וזהו ענין הבושה וכו' אבל לעתיד ולא יבושו עמי כי אחר הבירור והעלי' תהיה היא עט"ב וכו' וא"כ ממילא ולא יבושו כו" עכ"ל.

והנה ידוע מכו"כ מקומות בדא"ח (ובכלל זה באגה"ק סי' כ"ט ד"ה אשת חיל וכן באגה"ק סי' א' פותחין בברכה) כי רצון העליון המלוכש בהלכות הוא הנקרא אשת חיל עטרת בעלה, וענין זה יבוא לידי גילוי לע"ל, ועל פי זה מתקשר הענין של עליית המלכות

ולא יבושו עוד, היפך ענין הבושה דעתה, עם ענין ההלכות ותורה שבעל - פה, וממילא מובן הקשר בין הפסוק הנ"ל לתוכן הכללי של ספרו של הרמב"ם, שהוא תושבע"פ והלכות.

≈ ≈ ≈

"ותן חלקנו בתורתך"

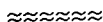
הני"ל

בהזדמנויות שונות כתבתי מעל במה זו לנסות לבאר את הקשר בין "יה"ר שיבנה ביהמ"ק בימינו" לבין המשך המשנה - התפלה הזו "ותן חלקנו בתורתך".

ויש להוסיף עוד ביאור על פי הסיפור הידוע שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לספר כ"פ ומהם בעת ביקור האדמו"ר מסדיגורא

שליט"א (ט"ו טבת ה' תשר"מ, הועתק ב"בצל החכמה" ועוד) כי בענין של מעשה בפועל יש לרב ומורה הוראה סיעתא דשמיא שהפסק דין שלו יהיה מכוון לאמיתתה של תורה, "אבל כאשר מדובר אודות שאלה שאינה נוגעת למעשה בפועל וכו' לאו דוקא שמלמעלה יעזרו לו למצוא את התשובה הנכונה" וכו'.

והנה בלימוד עתה בעניני ביהמ"ק והקרבנות וכו' יש כו"כ מעלות גדולות ונפלאות (עד כדי כך שזה עוזר "לפקוח את העיניים", ועוד יותר שזה מקרב ומחיש את הגאולה ועוד ועוד) כמבואר באר היטב בשיחות כ"ק אדמו"ר שליט"א, אבל יחד עם זה עדיין אין בזה (לע"ע) האמיתיות והשלמות של "חלקנו בתורתך" (כחינת "וה' עמו שהלכה כמותו") רק כשיבנה ביהמ"ק ב"ב, ולכן מתפללים שיבנה ביהמ"ק ב"ב וממילא יהיה זה חלקנו בתורתך, באופן של תורה עם סיעתא דשמיא וה' עמו, שזה אמיתיות ענין "תורתך", והתורה של הקב"ה, וד"ל.

עוד על מלחמת צרפת - רוסיא (ופרטים נוספים על הר"מ מייזילש)

(המשך מגלינות קודמים)

שמואל קראוס

ועוד על שינויי נוסחאות עיקריים באגרת זו [מלבד הנסמן באג"ק ע' רמד בשוה"ג שבמקום נוסח "ובי"ט כסלו שמענו" - שכך הוא בנוסחאות הנדפסים (ובשינוי קל) וברוב הכת"י - יש גם נוסח (ב-3 כ"י): "כ"ב כסלו שמענו"], שקל להבחין בהם בכדיקת הנוסחאות השונות:

(א) בקטע בו מספר אדמו"ר האמצעי על ציון אביו (אג"ק ע' רמה): "ובערה"ה העבר הי' שם ששה מנינים מראמען וקרעמענטשוק כו' והעמידו שם לאמפין הרבה ואיש יושב שם בתמידות, ושולחין מכל המדינות פ"נ לשם". בתולדות צמודי החב"ד (ע' 92) מופיע רק: "ובערה"ה . . . וקרעמענצוק" (כך גם בכ"י אחד) וביכית רבי (ע' 100) נוסף: "והעמידו שם לאמפין הרבה ואיש יושב שם" [נוסח זה מופיע בשני כת"י שראיתי, ואחריו מצויין

בהם: "חסר"). הנוסח השלם דלעיל (מאג"ק) הוא עפ"י הנמצא ברוב הכתי"י, וכמוהו כבר נדפס אצל יעללינעק (בע' 42, אך שם, כנראה כתוצאת טעות בקריאה: "...המדינות פי' לשם כו"). על-פי הוספה זו - שלא מסתבר כלל שתהי' של המעתיקים - יש לציין באופן כללי שנוסח יעללינעק עדיף על הנוסחאות הנדפסים: נוסח ראדקינסזאהן (שקדמו. כאמור, בהתחשב במעשיו של האחרון אין הדברים מתייחסים אל טיב הנוסחא שהיתה בידי ש. שניאורסאהן) ונוסח הכ"ת רבי' (שאחרינו) [והיות והוזכר הנוסח של ראדקינסזאהן, להעיר שבטפסום שראיתי מספרו נמחקו מפני הצנזורה - מלבד הקטע בע' 94 "ע"כ אין רצונו. . . להראותם כי גאה" (אג"ק ע' רמז) המדבר אודות ההמון עם שברוסיא ומחיקתו מוכנת - בע' 93 המלים "ימ"ש שיאבד כו" המכונות על נפוליון (אג"ק ע' רמז). וצ"ע הטעם למחיקה זו].

ב) הוזכר כבר שבאגרת זו מפורשת עובדת התגשמות חזונו של אדה"ז: "...ומגודל הנסים והנפלאות והאותות האלקי הנוראים אשר ראינו.. לא נפל דבר וחצי דבר יוכל אשר יצא מפי רוח קדשו ז"ל, וכאשר ישאל איש בדבר האלקים ממש..."; כאשר האות המפורש הוא על מפלת נפוליון (אג"ק ע' רמג): "ואמרת לך . . . והשיב: מאסקווע יקח בודאי בקרוב כי גם שכתו כלה וכמת נחשב נצחונו הקשה תמית אותו וינזהו למאסקווע, אבל מיד תהי' מפתו, נפילה שאין למטה הימנו, כי לא יתקיים שם. ויחזור דרך כיעלא-רוס[יא] [=רוסיא הלבנה] דוקא ולא דרך מאלע-רוסיא [=אוקראינא] וזהו האות והמופת על דברי". ובהמשך: "וכן הי', בעיוכ"פ באו...".

[בנוסח זה - "וזהו האות והמופת על דברי" - בכל המקומות שראיתי, מלבד בזה של ראדקינסזאהן (ע' 90) ששינה הכוונה מדברי אדמור"ר הזקן לדברי אדמור"ר האמצעי: "וזהו האות והמופת על דבריו שכן היה. בעיוה"כ..."] (בכ"י אחד הדברים נקראים ברצף: "...וכן הי' כי בעיוה"כ"פ...").

היינו, אדה"ז ניבא שבסוף יברח נפוליאון דוקא דרך רוסיא הלבנה (=כיוון) (במלאפוס) ששמנו הגיע) ולא דרך אוקראינא, והוא השתמש בעובדה זו כראייה "אות ומופת" - על שאר הדברים.

וראה זה פלא: בהמשך (שם) ממשיך לספר עוד על דברי אדה"ז: "ודבר בנקודת לבו ואמר הלא תראה שאני בתפילין ולא אכזב, חי הוי' וחי נפשי, אם יעבור מאסקווע ואילך, רק יחזור בקרוב ולא לפ"כ [לפטרבורג] אלא מגמתו יהי' לחזור ולמצוא מזון דרך בייעלא-רוסיא אבל לא יניחוהו...", היינו, שבסוף לא יניחו הרוסים לנאפוליאון לחזור דרך בייעלא-רוסיא - בדיוק הפוך מהאות שנתן קודם, עליו כותב "וכן הי'": "ויחזור דרך בייעלא-רוסיא"!

ברקתי במקורות האגרת לנוסחאותי השונות ומצאתי שהראשון שהשתמש בנוסח זה - "ולמצוא מזון דרך בייעלא-רוסיא" - הוא ה'בית רבי' (ע' 99) ובעקבותיו אלו שהעתיקו ממנו (כולל טייטלבוים שם ע' 243 ודובנוב שם ע' 341 - ולא הבחינו בסתירה זו, וזו כנראה הסיבה שכך נעתק גם באג"ק), ואילו בשאר הנוסחאות (ראדקינסזאהן שם ויעללינעק ע' 41, ובכל הכת"י שראיתי) הוא לנכון: "ולמצוא מזון דרך מאלע-רוסיא".

[ולהעיר שכנוסח ה'בית רבי' העתיק גם ב'משנת יואל' ע' עז, למרות שהי' לפניו נוסח משוכלל ממנו, שהרי בע' עה הוסיף בנוסח (דלעיל): "...בתמידות ושולחים מכל המדינה פ"נ לשם..."].

ג) עוד יש לציין לאחת המובאות באגרת זו, שיש לפרשה בשני פנים ונוגעת בגרסאות השונות שנשתמרו לנו במקומות אחרים:

בנוגע לתאריך עזיבת ליאדי ע"י אדה"ז כותב באגרת זו: "ונסענו לקראסנא . . . ובקראסנא בע"ש הסמוך לר"ח אלול באו פתאום...". בספר 'הרב מלאדי' ע' 241 הערה 1 מפרש שהכוונה ב"סמוך לר"ח אלול" הוא בע"ש הסמוך לאחריו, ו' אלול. חזר על כך ב'משנת יואל' ע' עו הערות א-ב, שהביא שם מ'לקוטי דבורים' כרך א' ע' 26 ואילך: "בשנת תקע"ב, במלחת נאפליאן ברח כ"ק רבינו הגדול עם כל ב"ב והרבה חסידים . . . ביום עש"ק פ' ראה כ"ט מנ"א ער"ח אלול מליאדי ויבואו ביום א' ב' דר"ח אלול לעיר קראסנא, וינחו שמה. וביום עש"ק שופטים ו' אלול הוכרחו לברוח הלאה...". כתאריך זה - כ"ט מנ"א - הובא גם ברשימת אדמור" מהרי"ץ ג"ע הנדפסת ב"בטאון חב"ד" גליון מס' 38-39 ע' 36: "...ערב ר"ח אלול בעיר לאדי...ערב ר"ח [ח] אלול תקע"ב . . . הגולה" וכן ראיתי

שצינו במהדורת התרגום של לוח היי (כפ"ח תשמ"ט, ע' קכ) ובדברי ימי חב"ד שבעלון ב"ח (תנשא, גליון 100 ע' 33),

— לעומת זאת הובאה גירסא אחרת ברשימה אחרת של אדמו"ר מהריי"ץ נ"ע (הנ"ל): "...וביום ערב שבת כ"ב מנ"א [עש"ק עקב] בעוד לילה עזב כ"ק אדמו"ר הזקן ומשפחתו את ליאדי...", וברשימה אחרת שלו: "וכשברח הוד כ"ק אדמו"ר ומשפחתו מליאדי בעש"ק מברכיין אלול [כ"ב מנ"א] - בעת מלחמת הצרפתים -...", וכך גם בלקו"ד כרך ד' ע' 1326: "ובעש"ק מברכיין אלול תקע"ב עוזב רבנו הגדול נ"ע..." ובסה"ש תש"ג ע' 118: "ווען דער רבי איז אוועק ערב ש"ק מברכים אלול תקע"ב פון ליאדי..." ובאגה"ק מהריי"ץ ח"ד ע' תסו: "בזמן ברוח הוד כ"ק אדמו"ר הזקן וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע וכב"ב - יום ועש"ק ראה ער"ח אלול תקע"ב..." וגם בשלשלת-היחס שבהקדמת היי: "ערב שבת מברכיין אלול תקע"ב עזב את ליאדי" (ובנוגע לרשימת הצ"צ בזה - העתקה - כבר העירו שאפשר לקרוא: "ביום ו' ער"ח אלול נסע עכ"ב לקראסנא...." ואפשר לקרוא: "ביום ו' ער"מ [ערב-מברכיין] אלול...),

— ועוד שינויי גרסאות בתאריך בו הגיעו לכפר פיענא שניתן לדייק בהם מאגרת אדמו"ר האמצעי הנ"ל, וכבר הארכתי בזה במ"א.

* * *

לסיום הדברים נראה שאפשר להציב כמה נקודות סיכום:

(א) קודם שדנים בסיכות לדעתו של אדה"ז בנוגע לאותה מלחמה ורוצים לבססה על אגרות מזמן ההוא, יש לבדוק היטב את טיבן ומהימנותן.

(ב) בנוגע לאגרות רבוה"ק המיוחסות כנשלחות אל הר"י משה מיזילש: הי' לכאורה מקום לפקפק באוטנטיות שלהן, בעיקר לפי תוכנן המפליא וכו', מה עוד שנדפסו לראשונה ע"י אישיות בלתי-אמינה שנוקפו לזכותה בדיות וזיופים רבים. הטעם שבכל-זאת יש להאמין בהן נעוץ בדבריו של הר"ש שניאורסאהן המעיד שאגרת אדמו"ר האמצעי נעתקה בביתו, ובדבריהם של נכדי

- שמיני - היא תהא שנת נפלאות בכל - 31

הרמ"מ המעידים שאגרת אדה"ז (כמו שאר האגרות שהדפיסו) "נעתקו מכ"ק".

ג) בנוגע לתוכן האגרות: עדיין לא נעשתה השוואה מדוקדקת של כל נוסחאות אגרת אדמו"ר האמצעי, שיש בה פרטים רבים, דבר שיש בו בכדי להקשות על האפשרות להוציא ממנה ממצאים היסטוריים מדוייקים (לתוכן אגרת אדה"ז וזמנה אתייחס בהרחבה בהודמנות הבאה).

* * *

כיון שבתחילת הדברים הוזכרה שנת לידתו של הרמ"מ, נוסף בזאת פרטים אחדים הקשורים אליו, כמו גם עלייתו לאה"ק ותאריך פטירתו בה:

בגליון תרט"ז ע' 53 מזכיר את העובדה שהרמ"מ הי' מרגל אצל הרוסים, ומזכר הסיפור הידוע בזה. יש להעיר שהמקור הנדפס הראשון של סיפור זה הוא בספר 'חסידזמוס' ['החסידות'] של מרכוס, שנדפס ב-1901. מרכוס כותב שסיפרו זאת ביסמרק מבלי להזכיר שמות, והוא מספר זאת על "סוחר העצים משה מיזלס" [בתרגום העברי ע' 91. 'בית רבי' לא מופיע כלל סיפור זה].

עוד מעתיק בגליון שם ממכתבו של הרמ"מ: "נקראתי לבית הקיסר שהי' אז בווילנא..." וכותב: "אבל אולי צריכים לקרוא "שהייתי) אז בווילנא". ולהעיר שכאשר מתכוון באותו מכתב לומר "הייתי" כותב זאת ללא ה"ת" (ובכלל, כבר נזכר שהמכתב הוקרא ע"י לנכדו, וזאת מחמת שכבדו עיניו מזוקן): "הייתי מנהל ומנהיג... שהייתי בשעת המלחמה... והייתי קרוב לס' שנה..."

עוד מביא בגליון שם את דבריו של היבית רבי' שהרמ"מ עלה לאה"ק לפני סוף המלחמה, חזר בסופה לרוסיא, ושוב חזר לאה"ק - וע"ז כותב: "אמנם שיטה זו אינו עומד בפני הביקורת... מה שהעתיק בס' התולדות מ'בית רבי' שר"מ נסע לאה"ק וחזר וכו', טעות, ולא חלי ולא מרגיש שזו רק לשיטתו וכו'".

— ואם אמנם במקורות שציין (תולדות חב"ד וכו') לא מוזכר דבר זה (כי-אם שע"פ אגרת הרמ"מ בשנת תקצ"ח הוא נמצא באה"ק כ"ב שנה), עדיין יש לעיין האם זוהי הביקורת המחייבת את ה'בית רבי', שהביא רא"י לדבריו מעדותו של מקבל האגרת הנ"ל מהרמ"מ, ה"ד"ר אליעזר הלוי, שאף שוחח עמו פא"פ בשנת תקצ"ח וסיפר: "לעת ערב בקרני איש ישיש ר"מ מייזילש מווילנא . . . הוא האיש אשר לחריצות שכלו נכבד בימי עלומיו לראות את פני נאפעליאן וכמעט היתה הצלחתו קרובה לבוא כו' והנה העיר ה' את רוחו ללכת ארצה ישראל", ומפרש זאת ה'בית רבי': "שבימי נאפעליאן נסע הרמ"מ לאה"ק (שכ"כ החכם הדאקטער הנ"ל). שזה הי' בסוף ימי רבינו (ואיזה שנים אח"כ לא הי' יכול להיות שום הצלחה מנאפעליאן כידוע...) ולפיכך כתב מה שכתב, שאף אפשר לומר שאינו כסתירה לעדות הרמ"מ שהי' כ"ב שנה - ברציפות משנת תקע"ו - באה"ק!

הביקורת שתחייב שיטה זו היא הערתו של הפרופ' א. מארכס ב'ציון' שם ע' 40, המציין שבאגרת הרמ"מ להד"ר הנ"ל מפורש: "והוא [נפוליון] מסר לי אגרת להוליך לדאנציג . . . האגרת תשובה שכתבו לו מדאנציג. . . וכזה עשיתי ב' פעמים" - ומצור דאנציג התחיל בשבט תקע"ג ונמשך עד חשון תקע"ד [אמנם הנ"ל לא מתייחס לדברי ה'בית רבי', כי אם למובא ב'קרי' נאמנה' שהרמ"מ עלה בשנת תקע"ג], אך עדיין אין הדבר מתרץ את שכותב הד"ר הנ"ל "וכמעט היתה הצלתו קרובה לבוא כו' והנה העיר...", היינו שעלה קודם הצלחתו של נפוליון!

— ואמנם נתבארו דברים אלו בס' 'משנת יואל' (ירושלים תשי"א) ע' נה-ו שם הובאה האגרת שנדפסה ב'ציון' [נפלה שם טעות בציון שנת הדפוס], הכותב שהמלים "וכמעט שהיתה הצלחתו קרובה לבוא" מכוונות על הרמ"מ (ולא על נאפוליון כמ"ש ה'בית רבי') הכותב באגרתו: "כשכלה ענין המלחמה ובא העת שישלם לי הקיסר שלנו משכורת כפי האוטעסט שנתן לי הקיסר שהרבה עשיתי פעולה בעיזר המלחמה וכבר באתי בימים (! - ראה לעיל בדבריו: "בהערכ שמש") הגם שציוה לי לבא לפ"ב לקבל שכרי נזכרתי כמשנה אל תתודע לרשות והייתי קרוב לס' שנה [כנ"ל] ונדרתי להשליך כל עניני העולם וולילך לעבודת הקודש לאה"ק..." (ואליעזר ליבנה ב'האנציקלופדי העברית' שם ע' 152 לא ידע מהנדפס ב'ציון' ולפיכך חזר על שיטת ה'בית רבי').

— ובאמת אין צורך בישוב זה של הימשנת יואל, שכן מכתבו של הד"ר הנ"ל נדפס לכתחילה בגרמנית וב'בית רבי' כותב שהעתיקו מהתרגום ש"בסוף ס' מבשרת ציון" [נדפס בלעמבערג 1847, ושם בע' צו; יוזעפאף תרמ"א, ושם בע' 78. נדפס מקודם גם ב'דביר', ווילנא תר"ד, ע' 44 (ובשאר המהדורות) ומהג"ל נדפס גם ב'קרי' נאמנה, שם תר"כ, ע' 246], אך מאז נדפס כבר בתרגום מדוייק יותר [ראה אצל א. יערי, 'אגרות ארץ ישראל', ירושלים תשי"א, ע' 405 וע' 551-2] בו נאמר על הרמ"מ: "האיש הזה הוצג בימי נעוריו לפני נפוליון לחריפות שכלו, ויכול הי' לעלות מעלה מעלה, והנה התעוררה בו התשוקה ללכת לארץ-ישראל".

[אגב: לכאורה מוכן למה העתיק בס' התולדות את שיטת היבית רבי, שכן בס' התולדות של הצ"צ ע' 82 הביא - מקונטרס הצ"צ ותנועת ההשכלה ע' 4 - 3 - שבין השנים תקפ"ה-ז קבע הצ"צ ועד של חמשה מזקני החסידים, שעל פיהם יוחלטו כל עניני הכלל, והראשון המוזכר שם מבין החמשה הוא הרב ר' משה מייזיל מווילנה (והדבר מתאים, כפי שמציין שם בהערה, לשיטת היבית רבי שהרמ"מ נסע לאה"ק רק בימי הצ"צ. ומוכן הדוחק לומר ששימש בתפקיד זה בהיותו באה"ק) ולהעיר שבס' התולדות שם שינה (מדעתו!?) וכתב שהי' זה - בחירת הועד הנ"ל - בעלות הצ"צ על כס הנשיאות, היינו בשנת תקפ"ח].

* * *

ובנוגע לתאריך פטירתו של הרמ"מ שגם בו נסתפקו: בחוברת עשרים ושתיים של 'מגזי ירושלים' לפנחס מ. גראייבסקי (ירושלים, אד"ש תרצ"ב), כותב על הרמ"מ (במדור "החובבים הראשונים בחברון"): "עלה לארץ ישראל . . . התיישב בעה"ק חברון ונפטר בה ביום עש"ק כ"ד מנחם אב בשנת תר"ט". הדברים הובאו ב'תולדות חב"ד' שם (מארכיון יערי, אך שם נשמט שהי' זה "ביום עש"ק") וכן הובאו שם דברי בצלאל לנדוי בספר 'חברון' שהרמ"מ נפטר "כשהוא בן תשעים, בקירוב, ביום ו' עש"ק, פרשת ראה, תר"א". ב'תולדות חב"ד' מציין על כך: "אך בשנת תר"א לא הי' אלא בן שמונים ושתיים, ואולי צ"ל תר"ט" ועוד מציין: "הקביעות עש"ק פר' ראה אינה מתאימה לכ"ד מנ"א לא בשנת תר"א [כ"ו מנ"א] ולא בשנת תר"ט [כ"ט מנ"א]", ולמסקנה מעדיף את הגירסא של שנת תר"ט (שם ע' נה).

השאלה היא מנין שאב לנדוי את התאריך עש"ק ראה (וכאמור, גם לפי גרייבסקי הי' זה "ביום עש"ק")? - בתשובה על כך נראה לי לתווך בין הגירסאות הללו לפי המופיע ב'משנת יואל' ע' נו שהרמ"מ נפטר בחברון "ביום ו' עש"ק פ' ראה לחדש מנחם אב בשנת 'הדרת'". יתכן וציון זה של השנה ('הדרת') הופיע על מצבתו של הרמ"מ, בצרוף הציון עש"ק ראה וכצרוף הציון כ"ד מנ"א, ולפיכך כתב גרייבסקי מה שכתב, כשהוא פותר את 'הדרת' כפרט של שנת תר"ט מבלי לבדוק בלוח ולראות שבאותה שנה חל כ"ד מנ"א ביום א' ולא בעש"ק. יתכן שכך פתר גם לנדוי - אולי ע"פ מה שמצא ב'משנת יואל' - אלא שבטעות-הדפוס נתחלפה אצלו תר"א בתר"ט (כידוע שבמקלדת הדפוס נמצאות האותיות א' ט' בסמיכות זל"ז. מסגנון הדברים נראה שגם ב'משנת יואל' נשמט מס' הימים "לחדש מנחם אב"), והנכון הוא שהציון 'הדרת' הוא לשנת ה'תר"ד, בה אכן חל כ"ד מנ"א בעש"ק ראה [בגיל 86, או - לפי הגרסא שנולד בשנת תק"ה - בהיותו בן 99].

לזכות

כבוד קדושת אדוננו מורנו ורבנו שליט"א
לרפואה שלימה ברמ"ח אבריו ושס"ה גידיו
ולאריבות ימים ושנים טובות ונעימות

נדפס ע"י

הרה"ח ר' ראובן ומשפחתו שיחיו

בעקערמאס

לזכות

הרב ששה אהרן צבי ש"י

וונתו

כרת המניא רבקה רות תח"י

ווייס

שירותי מחשב ותכנת סדר הדפוס "סדרית" - באדיבות
E.S.T. Computers 4403 14th Ave. (718) 972 4648

להצלחה רבה ומופלגה